
Stikstof en natuur: de crisis voorbij

Met het verschijnen van de startnotitie NPLG op 10 juni 2022, de Statenbrief van 24 mei en het aanbod van Gelderland voor Versnelling 'uitvraag gebiedsgericht werken 2022' van 17 mei zijn de bouwstenen van het Rijk en de Provincie voor een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak beschreven. In de brief van minister Staghouver wordt een eerste aanzet gegeven voor Perspectief voor de landbouw.

Wij zijn blij dat er nu eindelijk concrete stappen worden gezet voor het urgente en noodzakelijke natuurherstel. Omdat niet alles overal kan, zullen er moeilijke keuzes moeten worden gemaakt. Het is begrijpelijk dat de landbouw zich grote zorgen maakt wat dit beleid betekent voor het toekomstperspectief van bedrijven. Het is daarom belangrijk om snel benodigde instrumenten beschikbaar te stellen en gebiedsgericht uitwerking te geven aan de opgaven. Het is onvermijdelijk dat de transitie naar een duurzame landbouw in balans met de omgeving vorm krijgt. Het oplossen van de overdaad aan mest en stikstof speelt al decennia en elk uitstel betekent dat de oplossing moeilijker wordt.

Toekomstperspectief voor landbouw in Gelderland

Gelderland is een provincie met veel natuur en veel landbouw. Dat willen we zo houden. De opgave is erin gelegen de natuur te herstellen en versterken en de landbouw verdergaand te verduurzamen.

De opgave is groot, en de gevolgen zijn verstrekkend. Vooral de landbouw wordt in grote mate geraakt door het beleid. Dit is pijnlijk voor boeren, zeker ook omdat zij binnen wet- en regelgeving hun bedrijf hebben ontwikkeld. Het is daarom een verantwoordelijkheid van de samenleving om de opgave zorgvuldig, gebiedsgericht, met oog voor de mens en toekomstperspectief voor blijvende bedrijven vorm te geven.

Het aantal landbouwbedrijven neemt al lange tijd autonoom af. Voor een leefbaar platteland is het wenselijk de werkgelegenheid in de landbouw op peil te houden. Het aantal dieren in de veehouderij is echter niet enorm veranderd en zit al jaren op een hoog aantal. Zo huisvest Gelderland een kwart van de melkveehouderij in Nederland, naast de intensieve kalver-, pluimvee- en varkenshouderij.

De opgave is erin gelegen om naar een kringlooplandbouw te gaan, die bijdraagt aan een basiskwaliteit natuur, en die rond natuurgebieden verdergaand natuurinclusief werkt. Dat is te bereiken door te sturen op:

- Bieden van ondersteuning aan boeren met kennis over innovatie, milieumanagement en bedrijfseconomisch perspectief. Hulp bij het inzichtelijk krijgen van toekomstopties en bij het inzetten van transitiefonds, omschakelfonds, innovatiefonds, bedrijfsbeëindiging en overige regelingen. Laagdrempelige toegang van psychosociale ondersteuning.
- Brede inzet op extensivering, verbreding, verduurzaming en waar nodig verplaatsing, naast uitkoop van bedrijven.
- Op korte termijn een ruimhartig grondbeleid inzetten, zodat landbouwgronden van stoppende bedrijven kunnen worden herverkaveld ten behoeve van extensivering van toekomstbedrijven.
- Doorontwikkeling en brede introductie van een biodiversiteitsmonitor met kpi's en passende beloning.
- Implementeren van 10% groenblauwe dooradering met passende beloning voor aanleg, beheer en grondwaarde.
- Versnelling van innovatie in de eiwittransitie, inclusief nieuwe teelten en ketenontwikkeling.
- Afname van het aantal landbouwdieren in Gelderland
- Borgen van gezond bodem- en waterbeheer op landschapsgronden en voorkomen van reizende bollenkramen en intensieve teelten op kwetsbare gronden.

Uitgangspunten voor gebiedsgerichte aanpak

De provincie Gelderland beschrijft uitgangspunten in haar Versnellingsbrief aan de minister van 17 mei jl. Deze uitgangspunten kunnen wij grotendeels van harte onderschrijven. Het is van groot belang om integraal te werken aan natuurherstel en gebiedsontwikkeling. Bijdragen van alle sectoren, herstel van bodem- en watersysteem, klimaat, overgangsgebieden, en toekomstperspectief voor een duurzame landbouw zijn van groot belang. Wij steunen de inzet om PAS-melders te legaliseren met vrijkomende stikstofruimte. Wij missen evenwel de volgende zaken:

- Een van de belangrijke lessen uit de Reconstructie zandgronden is dat het uitwerken van de opgave op vrijwillige basis een goed begin is, maar niet kan slagen zonder een stok achter de deur. Er is als sluitstuk altijd dwingend instrumentarium nodig. De provincie dient dit expliciet in de aanpak op te nemen.
- Pas ook deze les uit de Reconstructie toe: Werk samen met het Rijk aan aanpassing van landelijke regels die regionale gebiedsaanpak belemmeren.
- Zorg ervoor dat financiële regelingen langjarig perspectief voor agrarische bedrijven geven.
- Behoud van landbouwareaal is een belangrijk streven voor de transitie naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Dit betekent echter niet dat de landbouwstructuur dezelfde kan blijven, evenmin als de omvang van sectoren.
- Gelderland zet in op 25% reductie van stikstofuitstoot uit Gelderse bronnen in 2025 (landbouw en industrie), en een mogelijke emissiereductie in de landbouw van 40%. Het is onduidelijk hoe deze ambitie zorgt voor het wettelijk doel van 40% van het voor stikstof gevoelige areaal N2000 onder de KDW. Het is nodig deze aansluiting met de Wet stikstof en natuur te maken en te onderbouwen.

- Het versnellen van uitstootreductie in kwetsbare gebieden wordt sterk belemmerd door de regels voor salderen waarbij 70% van de reductie ter beschikking van het bedrijf staat. De regeling maakt uitbreiding van het aantal dieren in kwetsbare zones mogelijk, hetgeen op gespannen voet staat met de beleidsdoelen. Het verlenen van innovatiesubsidie aan bedrijven in kwetsbare zones, moet er niet toe leiden dat de veestapel hier groter wordt. Er is alle aanleiding hier meer dan 30% van de gereduceerde stikstofuitstoot weg te nemen.
- Groenblauwe dooradering dient meerdere doelen: biodiversiteit, klimaat, waterbeheer, omgevingskwaliteit en landschap. Met een goede regeling voor beloning vormt groenblauwe dooradering onderdeel van het toekomstperspectief van natuurinclusieve landbouwbedrijven. Het is daarom zeer gewenst minimaal 10% groenblauwe dooradering in de gebiedsplannen vorm te geven, met instrumentarium en beloning. Zie het Aanvalsplan Landschap voor nadere uitwerking en onderbouwing.

Inspanning of afrekenbaar doel?

Wij vinden het goed dat de minister nu helder communiceert welke doelen waar behaald dienen te worden. De noodzaak hiervoor is al jaren bekend en een oplossing is dringend nodig.

Nodig is dat we resultaatgericht werken aan duurzame oplossingen. De uitwerking vindt plaats in gebieden. De omvang en urgentie van dit vraagstuk kan niet volstaan met een inspanning. Daarom moet er worden gestuurd op:

- Het realiseren van de doelen in het NPLG in een gebiedsgerichte aanpak.
- Het Rijk is eindverantwoordelijk; de uitwerking van het beleid vindt plaats in nauwe samenwerking en met een grote rol van de Provincie. Het is daarin onontbeerlijk dat de Provincie ook partner is in het nemen van verantwoordelijkheid voor afrekenbare doelen.
- Betrek de maatschappelijk partners in de vormgeving van deze transitie en faciliteer hen daarin.

Provinciale aanpak versus Rijksdoelen

Gelderland wil vasthouden aan de aanpak conform de Gelderse Maatregelen Stikstof. Al bij behandeling van de GMS in juli 2021 hebben wij aangegeven dat er goede bouwstenen in de GMS zitten, maar dat de aanpak nog niet compleet is, geen garanties biedt op voldoende doelbereik, naar verhouding teveel inzet op technische maatregelen en te weinig op transitie. Wij vinden in de stukken geen onderbouwing dat de Gelderse aanpak zal voldoen aan de kaders van het Rijk.

- Geef invulling aan de wettelijke en Rijksdoelen. Kies voor een effectieve gebiedsgerichte aanpak, waarbij de provincie als regisseur stuurt op het behalen van de landelijke doelen.
- Gelderland neemt als uitgangspunt dat het Rijk voor 50% van de benodigde emissiereductie zorgt in Gelderland. Het NPLG echter spreekt over Rijksmaatregelen voor reductie van 12 kton NH₃ van de totale opgave van 39 kton NH₃ in de landbouw, ofwel 31% van de totale opgave voor de Nederlandse landbouw. Om het doel van tenminste 74% van de kwetsbare N2000 gebieden op gezond niveau te krijgen, is gemiddeld 40% reductie van de NH₃-uitstoot uit de landbouw nodig. Gelderland zegt in reactie op het Rijk dat het voor 40% reductie in de landbouw zal zorgen, maar zonder zoneringsaanpak. Het is de vraag of de benodigde depositiereductie aldus bereikt kan worden. Omdat NH₃ voor een groot deel dichtbij de bron terecht komt, is zoneringsaanpak een logisch en kosteneffectief onderdeel van de benodigde aanpak, naast generieke

maatregelen. De uitgangspunten van provincie Gelderland en het Rijk sluiten niet bij elkaar aan. Daarmee is niet duidelijk of Gelderland binnen de gestelde termijn de doelen kan behalen.

- Het Rijk gaat uit van 58% uitstootreductie in de Gelderse Vallei, als combinatie van 80% reductie van stalemissies en 18% veldemissies. Het is onduidelijk hoe Gelderland doelen voor de Gelderse Vallei wil bereiken. Het is niet mogelijk om de landelijke doelen te behalen met de huidige omvang en aard van de (intensieve) landbouw.

Inzet op Versnelling en Arrangement Veluwe

De aangevraagde maatregelen en budgetten voor Versnelling van de opgaven hebben een sterke focus op opkoop en innovatie, zowel in landbouw als industrie.

Wij kunnen uit de brief niet opmaken hoe breed innovatie is bedoeld. Wij vermoeden dat een groot deel bedoeld zal zijn voor stalmaatregelen. Gelet op onze bovenstaande bijdrage over het perspectief voor sectoren, wijzen wij erop dat er niet voor alle bestaande veehouderij duurzaam perspectief is. Er dient derhalve kritisch bekeken te worden of er geen sprake zal zijn van een 'lock-in' (niet duurzame, grote investering) bij technische innovatie in kwetsbare gebieden. Het risico van een lock-in geldt vergelijkbaar voor de industrie. Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat het rendement van technische maatregelen in praktijk (aanzienlijk) lager ligt dan berekend.

Er wordt in de brief van 24 mei aangegeven dat de provincie met waterschap, gemeenten en Rijk wil werken aan een arrangement voor de Veluwe, geschoeid op een integrale aanpak. Deze samenwerking van publieke partijen is voor de hand liggend, maar de betrokkenheid van maatschappelijk partners wordt node gemist. We missen richtinggevende kaders voor de aanpak om invulling te geven aan 'niet alles kan overal'. Gelet op de algemeen geformuleerde ambities voor 'natuur, leefbaar landelijk gebied, groene industrie, gewaarde landbouw, wonen, werken en bereikbaarheid' is het risico groot dat het maken van keuzes vooruit geschoven wordt.

Het is daarom nodig:

- Regelingen voor innovatie te koppelen aan een gebiedsplan en duurzaam toekomstperspectief op betreffende locatie.
- Regelingen voor uitstootreductie met technische maatregelen te baseren op bewezen praktijkcijfers voor effectiviteit
- Te toetsen of de investering op de betreffende locatie duurzaam past in het integrale gebiedsperspectief.
- Innovatie breed te interpreteren en landbouwtransitie naar extensivering, verbreding en meer plantaardige teelten actief te bevorderen.
- Invulling te geven aan doorontwikkeling en brede introductie van een biodiversiteitsmonitor met kpi's en passende beloning.
- Richtinggevende kaders mee te geven voor een gebiedsgerichte aanpak van de Veluwe. Betrek daarbij maatschappelijk partners.

